

Tuloksellisuustarkastuspäällikkö, FT Anna-Liisa Pasanen

Eduskunnan sosiaali- ja terveystieteiden valiokunnalle

HE 47/2017 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi asiakkaan valinnanvapaudesta sosiaali- ja terveydenhuollossa sekä valtiontalouden tarkastusvirastosta annetun lain 2 §:n muuttamisesta

HE 52/2017 vp Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi sosiaali- ja terveystieteiden palvelujen tuottamisesta

Sosiaali- ja terveystieteiden valiokunta 20.6.2017 klo 10:00 / HE47/2017 vp / Teema: ICT-ratkaisut
Asiantuntijajäsenyys 9.6.2017: asiantuntijakuuleminen ja asiantuntijalausunto

Valtiontalouden tarkastusviraston näkemykset sosiaali- ja terveydenhuollon uudistuksen ICT-ratkaisujen näkökulmasta

Valtiontalouden tarkastusvirasto antoi eduskunnan sosiaali- ja terveystieteiden valiokunnalle lausunnon 19.4.2017 perustuen hallituksen esitykseen 15/2017 erityisesti digitalisaation, ICT-palvelujen ja tietohallinnon näkökulmasta. Tässä lausunnossa viitataan aiempaan, laajempaan lausuntoon ja esitetään keskeisimmät tarkastusviraston näkemykset sote-uudistuksesta ICT:n kannalta.

ICT-järjestelmien integroinnilla voidaan saavuttaa pitkällä aikavälillä kustannushyötyjä. Uudistuksen toimeenpano kuitenkin lisää alkuvuosina ICT- ja muiden investointien tarvetta ja hallinnon kustannuksia. Valtioneuvoston ohjaus sote-ICT-hankkeiden toteuttamisessa on perusteltua. Sote-digitalisaation rahoitus ja toimeenpano tulisi varmistaa kokonaisvaltaisesti, koska tietojärjestelmien toimivuus on sote-uudistuksen onnistumisen kannalta yksi kriittisimmistä tekijöistä.

Säästöjen toteutuminen edellyttää erityisesti sosiaalipalvelujen ja terveystieteiden palvelujen integraation sekä potilas- ja asiakastiedon sujuvan liikkuvuuden onnistumista ja palvelujärjestelmää tukevien ICT-ratkaisujen toteutumista oikea-aikaisesti.

Tarkastusviraston suosituksia tavoitetilasta:

Koko maan kattavan sosiaali- ja terveydenhuollon palvelurakenteen edellyttämistä tietojärjestelmätarpeista ja vaatimuksista laadittu suunnitelma ja sen systemaattisen ja pitkäjänteisen toteuttamisen edellyttämä rahoitus turvattu uudistuksen alkuvuosina

Sosiaali- ja terveydenhuollon tietoarkkitehtuurin, ICT-palvelujen ja tietohallinnon vahva kansallinen ja maakunnallinen ohjaus ja koordinaatio varmistettu

Sosiaali- ja terveydenhuollon tietorakenteiden ja tietoarkkitehtuurin yhtenäistäminen, laatu, ylläpito ja kehittäminen toteutettu käynnissä olevan kansallisen valmistelun pohjalta, sisältäen Kanta-palvelujen kehittämisen sekä sosiaalihuollon asiakastietojen integraation Kanta-palveluihin

Potilas- ja asiakastietojen siirtoon ja käsittelyyn liittyvien tietosuojakysymykset ratkaistu lainsäädännön keinoin

Maakuntiin ja valtakunnalliseen ICT-palvelukeskukseen varmistettu riittävä osaaminen ICT-palvelujen määrittelystä, hankinnoista, sopimushallinnosta, projektinhallinnasta ja järjestelmien käyttöönotosta

Valtakunnallinen maakuntien omistama ICT-palvelukeskus perustettu riittävän ajoissa ennen uudistuksen voimaantuloa ja palvelukeskuksen maakunnille tarjoamat palvelut määritelty

Maakuntien ICT-infrastruktuuri ja palveluja tukevat tietojärjestelmät rakennettu ennen kuin maakunnat alkavat hoitaa niille siirtyviä uusia tehtäviä ottaen huomioon valtakunnallisen ICT-palvelukeskuksen tarjoamat palvelut, maakuntien yhteiset ICT-investoinnit sekä tietotarpeet asiakkaan valinnan piirissä olevista palveluista

Valtakunnallisen ja maakuntakohtaisen tilasto- ja indikaattoritiedon keruu järjestetty sote-palvelujen laadun, vaikuttavuuden, kustannusten ja tehokkuuden ohjauksen, seurannan ja kehittämisen tueksi

Tarkastusvirasto pitää kannatettavana ja oikeansuuntaisena viime aikaista kehitystä:

- Sote-uudistuksen ICT-ohjaus on vastuutettu sosiaali- ja terveysministeriön ohjausosasto digitalisaatio- ja tiedonhallinta –yksikölle
- Maakunta- ja sote-uudistuksen digitalisaation muutoksen ohjaus tehdään ministeriöiden yhteisenä muutosohjelmalla. Muutosohjelman projektisuunnitelma sisältää rahoitus- ja investointisuunnitelmat sekä priorisoidut toimet, THL:n ja Kelan sekä maakuntien ICT-palvelukeskuksen ja sotedigi-kehitysyhtiön tarkennetut roolit sekä tulevien maakuntien nykyisen ICT-palvelutuotannon tehtävät
- Hallituksen päätöksellä perustettavan sotedigi-yhtiön tavoitteena on maakuntien tuottavuuden sekä kustannusvaikuttavuuden ja -tehokkuuden lisääminen. Yhtiön liiketoimintasuunnitelma valmistellaan valtiovarainministeriön, sosiaali- ja terveysministeriön sekä valtioneuvoston kanslian yhteistyönä hyödyntäen aikaisempaa ICT-palvelukeskuksen ja erityisesti sote-ICT-kehittämissuunnitelman valmistelua.
- Valmistelun aikana selvitetään uusien toimijoiden ja ICT-palveluiden tuottajien suhde käynnissä oleviin hankkeisiin ja tehdään ehdotukset näitä koskeviksi toimenpiteiksi tavoitteena yhdenmukaistaa kehittämistyötä ja varmistaa tulosten laaja ja tehokas käyttöönotto maakunta- ja sote-uudistuksen tukemiseksi.
- Sote-palveluntuottajatietojen rekistereitä yhtenäistetään lähtökohtana sosiaali- ja terveydenhuollon nykyiset rekisterit sekä Suomi.fi-palvelutietovaranto. Samalla mahdollistetaan tietojen hyödyntäminen avoimen datan periaatteella kansalaisille tarjottavissa palveluissa.

ICT-palvelujen ja tietohallinnon järjestämiseen liittyviä tunnistettuja riskejä:

- Uudistuksen toimeenpanon kireän aikataulun johdosta toiminnan kannalta tarpeellisia, keskitettyjä tietojärjestelmiä ei ehditä rakentaa valmiiksi ennen uudistuksen voimaantuloa. Tällöin tehtävien siirtyminen uusille toimijoille hidastuu ja pahimmillaan myös potilas- ja asiakasturvallisuus voi vaarantua.
- Jos maakuntien tietojärjestelmät rakennetaan lukuisten nykyisten tietojärjestelmien varaan, ICT-järjestelmien integraatiosta odotetut kustannushyödyt ja tavoite eheästä tietoarkkitehtuurista jäävät toteutumatta.
- Sote-uudistus nojaa vahvasti digitalisaatioon, ja palvelujärjestelmän toiminta on tietointensiivistä. Uudistuksen onnistuminen edellyttää kattavaa osaamista ICT-hankinnoista ja ICT-palvelujen tilaamisesta, projekti- ja sopimushallinnasta, ICT-kustannusrakenteesta ja sen hallinnasta, järjestelmien käyttöönotosta ja ylläpidosta, sekä tietosuoja- ja tietoturva-asioista. Riskinä on, että riittävää osaamista ei ole maakuntien käytössä.

- Tietojärjestelmähankkeiden rahoituksen järjestäminen hankekohtaisesti voi hidastaa hankkeiden käynnistymistä ja tavoitteiden saavuttamista.
- Pelkästään sote-palvelujen osalta ICT-ratkaisut ovat haasteellisia toteuttaa. Maakunnan järjestämisvastuulla tulisi olemaan myös muita henkilöasiakaskeskeisiä palveluja, kuten rekrytointi- ja osaamispalvelut sekä kotoutumispalvelut, jotka perustuvat laajasti sähköiseen asiointiin. Myös nämä tietojärjestelmät tulisi olla integroitavissa sote-palvelujen järjestelmiin asiakastiedon liikkuvuuden varmistamiseksi, jotta asiakkaan tarvitsemat erilaiset ja yhtäaikaiset palvelut voidaan sovittaa yhteen joustavasti.
- Tietojärjestelmien rajapinnat ovat teknisesti haasteellisia ja kalliita toteuttaa. Mitä enemmän rajapintoja erilaisten järjestelmien välillä on, sen suuremmaksi kasvavat toimintahäiriöiden ja järjestelmien käytettävyysongelmien riskit.
- Sosiaali- ja terveydenhuollon palvelujen järjestämisen ja tuottamisen erottaminen sekä palvelutuotannon yhtiöittäminen voivat vaikeuttaa potilas- ja asiakastietojen käsittelyä ja tiedonsaantia eri toimijoiden välillä mm. tietosuojongelmien ja lukuisten erilaisten toimijoiden suuren määrän takia.
- Valtionhallinnon palvelukeskusmallin siirtäminen maakuntahallintoon osakeyhtiömuotoisena heikentää palvelukeskuksen toiminnan läpinäkyvyyttä. Riskinä on, että palvelussa ei riittävästi oteta huomioon asiakastarpeita eikä palvelutoimintaa suunnitella riittävästi käytännön tasolla.